

УДК 330.341.1(477):327.7

DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2024-3-2>

Миронова Л.Г.

доктор економічних наук,
професор кафедри економіки
Класичного приватного університету

Larysa Myronova

Doctor of Economic Sciences,
Professor at the Department of Economics
Classical Private University

ВПЛИВ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОЇ СТАДІЇ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

THE INFLUENCE OF THE POST-INDUSTRIAL STAGE OF THE GLOBAL ECONOMY ON THE DEVELOPMENT OF ECONOMIC RELATIONS IN UKRAINE

У статті проаналізовано процеси трансформації економіки України в напрямі розбудови постіндустріального суспільства. Охарактеризовано реальну ситуацію в науково-інноваційній сфері та визначено місце України у міжнародному інноваційному просторі. На основі аналізу інноваційності вітчизняної економіки виявлено спектр проблем, які вказують на хронічне відставання від економічно розвинених країн світу. Доведено, що формування сприятливого середовища для розвитку та підвищення ефективності наукової й інноваційної діяльності є пріоритетом у державній інноваційній політиці, адже вплив науково-інноваційної сфери на якісне зростання економічної системи набуває вирішального значення в процесі розбудови постіндустріальної економіки. Обґрунтовано заходи щодо подолання головних перешкод на шляху «постіндустріалізації» вітчизняної економіки.

Ключові слова: постіндустріальне суспільство, постіндустріальна економіка, інновації, інноваційно активні підприємства, витрати на інновації.

The article analyzes the processes of transformation of the economy of Ukraine in the direction of building a post-industrial society. The real situation in the scientific and innovative sphere was analyzed and the place of Ukraine in the global innovation space was determined. On the basis of the analysis of the innovativeness of the domestic economy, a range of problems was identified, namely: the presence of an ineffective and weak mechanism for the introduction of innovations in the sphere of economic activity and further commercialization, an insufficient level of financing, the outflow of qualified personnel, a high degree of riskiness, and others. According to the results of the analysis, it was found that the share of innovative products in the volume of industrial products sold in Ukraine is less than 3% and is currently the smallest among European countries. The export of innovative products is about half of the realization of innovative products, which causes a decrease in the competitiveness of Ukraine on world markets, in particular high-tech ones, and leads to the consolidation of Ukraine's status as a raw material and low-tech country. Extremely small amounts of funding for innovations and in fact the absence of budgetary funding for the scientific sphere indicate an unjustified slowdown in the process of post-industrialization of the Ukrainian economy. It has been proven that the creation of favorable conditions for the development and improvement of the efficiency of scientific and innovative activities is a priority task of the state innovation policy, because the influence of scientific, technical and innovative spheres on the development and growth of the economic system is of crucial importance in the process of building a post-industrial economy in Ukraine. The measures to overcome the main obstacles on the way to "post-industrialization" of the domestic economy are substantiated. The article notes the need to develop science-intensive, resource-saving and information technologies; strengthening the role and importance of the human factor along with increasing costs for training highly qualified workers; expanding the scale of use of information and communication technologies, forming new stereotypes of thinking and models of economic behavior of individuals and forming a unique information culture.

Keywords: post-industrial society, post-industrial economy, information economy, innovations, innovation-active enterprises, innovation costs.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвиток світової економіки характеризується як постіндустріальний з властивими йому ознаками. Більшість країн-лідерів світової економіки з постіндустріальним типом економічного розвитку, до яких належать США, Японія, Німеччина, Франція, Італія, Канада, Великобританія, орієнтуються на побудову суспільства, де рівень соціального й економічного розвитку визначається наукомісткими технологіями і бізнес-послугами, інноваційною спрямованістю і відповідним рівнем інтелектуального розвитку суспільства. Продовжуючи активно розбудовувати економіку інтелектуально-інноваційного типу, інформаційну економіку та інформаційне суспільство, саме вони очолюють постіндустріальні процеси. Країни, що не адаптують власні економічні системи до особливостей постіндустріального укладу та не досить результативно переформатовують економічні відносини, можуть перетворитися на аутсайдерів глобальної економіки. Тому Україна, задекларувавши євроінтеграційний курс та намагаючись розвиватися згідно з актуальними постіндустріальними тенденціями, змушена рухатися шляхом інноваційного розвитку з урахуванням тих викликів та змін, що диктують світове суспільство та економіка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню особливостей становлення постіндустріального суспільства присвячено наукові доробки зарубіжних і вітчизняних вчених, серед яких: Д. Белл [1], А. Пенті [2], Д. Рісмен [3], О. Бочарова [4], О. Дзьобань [5], В. Кузнєцов [6], Н. Лук'янчикова [6], Л. Мельник [7], В. Пархоменко [8], А. Чухно [9] та ін. Незважаючи на достатньо велику кількість досліджень що до розвитку постіндустріальної економіки та її ролі в глобальних процесах переходу до вищого рівня цивілізаційного розвитку, досі залишаються недостатньо розкритими головні перешкоди на шляху розбудови постіндустріальної економіки, не окреслені перспективи України в контексті подальшої інтеграції у глобальний економічний простір.

Мета статті полягає в окресленні проблем та перспектив розбудови постіндустріальної економіки в Україні в контексті її інтеграції у світовий економічний простір.

Виклад основних результатів дослідження. З моменту проголошення незалежності перед Україною постали складні виклики, що потребували не лише визначення місця нашої держави у глобальному просторі, а й вектора її подальшого розвитку. Не дивлячись на чітко окреслені перспективи інтеграції України до ЄС, вказані процеси об'єктивно залишаються незавершеними навіть сьогодні. Мінливість суспільних настроїв, безвідповідальність політичної еліти в питаннях суспільних та економічних реформ, дестабілізація економічного стану у зв'язку із російським вторгненням в нашу країну – усе це свідчить про складні завдання подільшого пошуку місця і ролі України в сучасному глобальному просторі. На сьогодні Україна зобов'язана вирішувати наявні проблеми як на внутрішній арені так і на глобальному рівні,

для якого характерними є складні суперечності, пов'язані із заміщенням домінуючого технологічного укладу, трансформаційними процесами на рівні держави, корпорацій та індивідуумів.

Незважаючи на той факт, що на протязі останніх 10–15 років проблематика переходу до постіндустріального суспільства, а відповідно й інформаційної економіки привертає увагу багатьох дослідників, стверджувати про наявність чітких критеріїв ідентифікації рівня постіндустріалізації доволі важко. Крім того, це зумовлено і невизначеністю в наукових колах щодо сутнісних характеристик постіндустріального етапу розвитку.

Як відомо, історією цивілізації визначено три етапи розвитку суспільства:

- доіндустріальний (до XVIII ст.);
- індустріальний (XVIII ст. – перша половина XX ст.);
- постіндустріальний (із другої половини XX ст.) [6, с. 584].

Кожному етапу розвитку суспільства відповідають економічна система та характер економічних відносин. У сучасній науковій літературі сформувалося декілька підходів до визначення й характеристики постіндустріального етапу розвитку. В цілому, під постіндустріальною економікою мають на увазі комплекс наукомістких галузей і підприємств, зайнятих виробництвом і обслуговуванням інформаційно-комунікаційних потоків. Інший підхід до ідентифікації постіндустріальної економіки передбачає наявність організаційних та інституційних новацій в діяльності різних галузей економіки. Зокрема таке визначення представлено в концепції Ради економічних консультантів при Президенті США. Вважається, що американська економіка досягла надзвичайного приросту економічних показників у результаті комбінованого ефекту від взаємодії досягнень у технології, діловій практиці та економічній політиці [7, с. 47].

Постіндустріальний етап розвитку характеризується масовим зростанням творчої складової праці, її інтелектуалізації, якісно зростаючим обсягом і значенням наукового знання та інформації, розвитком засобів комунікації, переважанням в структурі національного господарства сфер послуг, науки, освіти, охорони здоров'я, культури над промисловістю та сільським господарством. На початку 70-х років XX століття з'являється термін «інформаційне суспільство», який використовується для визначення цивілізації, заснованій на зростаючому значенні процесу активного використання інформаційних ресурсів у перетворюючій діяльності суспільства [11, с. 18].

На наш погляд, сутність поняття постіндустріальної економіки варто охарактеризувати як сукупність галузей, в яких домінуючими виробничими ресурсами є інформація і знання, а частка нематеріального, людського капіталу переважає над матеріальною складовою. Наукові розробки стають головною рушійною силою економіки. В новій економіці системно поєднані та є взаємозалежними інформаційно-комунікаційні тех-

нології, освітні та наукові процеси, інтелектуальні послуги (консалтинг) та інноваційні виробництва. При цьому роль найважливішого виробничого ресурсу відводиться знанням і інформації, як основним факторам зростання продуктивності праці та економічного піднесення. Науково-технологічна складова економіки дозволяє генерувати та трансформувати знання у найновіші технології, нові процеси, високоякісні товари та послуги.

Отже, постіндустріальне суспільство – це стадія суспільного розвитку, яка передбачає посилення фактора знань, інформації, людського капіталу, інтеграційних процесів та глобального капіталу; це суспільство, в економіці якого виробництво послуг має пріоритетний розвиток. На сьогодні економіка України є слабо адаптованою до вимог постіндустріального суспільства і вимагає якісних трансформаційних змін задля інноваційного оновлення та розвитку національної економіки.

Серед індикаторів, за допомогою яких можна визначити рівень постіндустріалізації економіки країни, найчастіше відносять такі: відсоткову частку послуг у ВВП; видатки на освіту та НДДКР; обсяг експорту інноваційної та високотехнологічної продукції; зовнішня торгівля товарами ІКТ; кількість зареєстрованих патентів; частка країни у світовому ринку інновацій; ефективність фінансових вкладень у сферу НДДКР; кількість та ефективність інноваційно-виробничих структур; частка національних витрат на НДДКР у загальносвітовому показнику [11, с. 18].

Отже, оцінимо інноваційність вітчизняної економіки (рис. 1).

У 2021 році частка інноваційної продукції в обсязі реалізованої промислової продукції в Україні складала менше 3% (проти 5,8% у 2008 році), тоді як у Польщі значення цього показника стано-

вить понад 9%, а в Німеччині – 18%. Не кращою є й ситуація в інших складниках інноваційного процесу. Як видно на рисунку 2, кількість підприємств, що впроваджували інновації, теж постійно скорочувалась – з 1371 од. до 718 од. Протягом 2012–2021 рр. інноваційна активність промислових підприємств також різко знижувалась – з 1758 од. до 329 од.

В 2021 р. лише 5,8% від усіх промислових підприємств займалися інноваціями, що вказує на низьку інноваційність української промисловості, а отже, й економіки в цілому.

Загалом низький рівень інноваційності промислової продукції в Україні є прямим наслідком відносно малих витрат на інновації (рис. 3). Витрати на інновації в Україні не перевищують 0,5 млрд євро на рік, тоді як у Польщі цей показник складає 4,5–5,0 млрд євро, у Німеччині більше 130 млрд євро. В цілому, в Україні обсяг витрат на інновації упродовж 2012–2021 років зменшився на понад 70%.

Витрати промислових підприємств на інновації у % до ВВП в останні роки незмінно зменшувались – з 0,82% ВВП у 2012 р. до 0,16% ВВП у 2021 р. Основним джерелом фінансування інноваційних витрат залишаються власні кошти підприємств – близько 85%. Кошти з державного бюджету складають менше 2% від загального обсягу витрат на інновації, роль інвесторів-нерезидентів у фінансуванні інновацій також не значна і складає менше 1%. Оскільки впровадження інновацій на промислових підприємствах здійснюється в основному за рахунок власних коштів це і гальмує їх інноваційну активність.

Критично низькими залишаються також витрати на наукові дослідження і науково-технічні розробки (ДіР). Наукоємність ВВП України (витрати

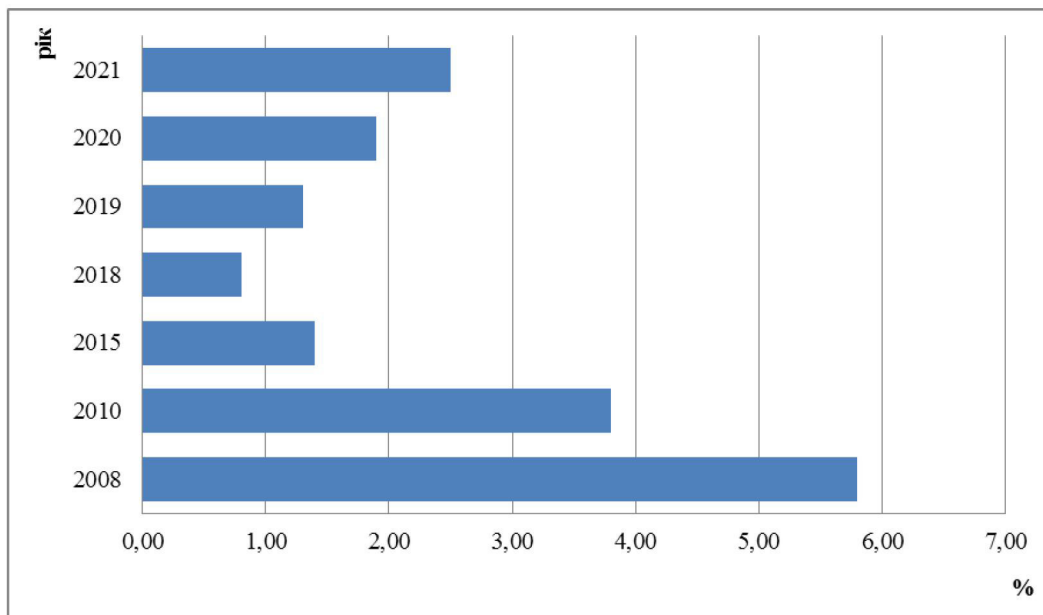

Рис. 1. Питова вага інноваційної продукції в продукції промислових підприємств, %

Джерело: складено автором за [12, с. 409; 13, с. 6]

Рис. 2. Інноваційна активність промислових підприємств (од.) та їх частка у загальній кількості промислових підприємств (%)

Джерело: [13, с. 3]

Рис. 3. Динаміка витрат на інновації промислових підприємств України у 2012–2020 рр., млн.грн,% до ВВП

Джерело: [13, с. 5]

на ДіР за усіма джерелами у відсотках до ВВП) неухильно зменшується протягом досліджуваного періоду до критичного значення: з 0,70% у 2013 р. до 0,29% у 2021 р. з незначним підвищенням до 0,33% у 2022 р. За таких її значень наука України практично перестала виконувати економічну функцію. За оцінками фахівців, при наукоємності менше 0,9% ВВП виконує лише пізнавальну функцію, а при менше 0,3% ВВП – лише соціокультурну. Наприклад, частка обсягу витрат на ДіР у ВВП

у країнах ЄС–27 (за даними 2021 р.) у середньому становила 2,26%. Більшою за середню вона була у Швеції – 3,35%, Бельгії – 3,22%, Австрії – 3,19%, Німеччині – 3,13%, Фінляндії – 2,99%, Данії – 2,81%, Франції – 2,21%; меншою – у Румунії, Мальті, Латвії, Болгарії, та Кіпрі (від 0,47% до 0,87%). Найбільші значення цього показника мають Ізраїль (5,56%) та Південна Корея (4,93%), більше 3% – Китай (3,78%), США (3,46%) та Японія (3,30%) [14, с. 25].

Отже, витрати на наукові дослідження і науково-технічні розробки майже усемеро менше середнього значення цього показника у країнах-членах ЄС, не кажучи вже про провідні країни з наукоємністю 3% і більше. Тобто конкурувати Україна може лише з країнами, що не є постачальниками нових технологій чи високотехнологічної продукції з високим рівнем доданої вартості.

Крім того, низькі обсяги бюджетного фінансування наукових досліджень та інновацій не залишають стимулів для дослідників працювати у рідній країні. Враховуючи сучасний стан вітчизняної науки, Україна перетворюється на «донора кадрів», при цьому трудова міграція, за реальними оцінками, охопила вже кілька мільйонів наших висококваліфікованих громадян. Рівень оплати наукових кадрів їй надалі спонукатиме до витоку інтелектуального капіталу з України, особливо в умовах війни та відкриття кордонів з європейськими країнами по її закінченні. Тільки на кінець 2022 року кількість дослідників на 38,0% зменшалася проти 2018 р., а кількість організацій – на понад 40,0% [14, с. 23]. Втрата кваліфікованих наукових і технічних кадрів стане проблемою в період післявоєнної реконструкції країни.

Складними залишаються процеси у сфері розвитку інформаційних технологій для «віртуалізації» української економіки. Незважаючи на велику кількість громадян, які регулярно користуються мережею Internet, їх кількість за два роки повномасштабної війни знизилася з 31,1 млн до 29,64 млн. Кількість користувачів соцмереж за цей період також зменшилася, при цьому тільки за останній рік зменшилася на 10%. Відповідно до результатів опитування, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології у 2023 році на замовлення Програми розвитку ООН, кількість громадян, які щодня користуються інтернетом, у 2023 році склала лише 80%. Не користувалися інтернетом узагалі 9% респондентів [15].

Розбудова інформаційного суспільства, а з ним і постіндустріальної економіки вимагають комплексного підходу, який повинен стосуватися не тільки економічної та інноваційної сфери, а й соціальних процесів. На початку етапі розвитку інформаційного суспільства необхідно використовувати найновітніші досягнення інформаційних технологій та технологій зв'язку. На наступному етапі необхідно розбудовувати більш широкі соціальні, етичні та політичні параметри. Дуже важливо сформувати своєрідну інформаційну культуру, яка б сприяла адаптації якнайбільшої кількості людей до сучасного інформаційного середовища.

Висновки. Світова економіка початку XXI ст. в цілому характеризується динамічним розвитком, глибиною змін, жорсткою конкуренцією, проникненням Інтернету в усі сфери господарської діяльності. Масштабність цих змін свідчить про становлення принципово нової економіки, що базується на інтелектуальній діяльності, в якій необхідність інновацій та постійне технологічне вдосконалення набувають первинного характеру.

Перехід до постіндустріальної економіки потребує певних передумов і кроків. Оскільки процес розбудови постіндустріального суспільства проходить паралельно з процесом глобалізації, то стирання географічних, економічних, інформаційних меж між країнами повинно сприяти не втраті національних культурних особливостей, а не перешкоджати унікальній можливості познайомитися та перейняти від інших країн найкращого досвіду переходу від індустріального до постіндустріального суспільства.

Принциповим завданням на сьогодні є становлення України як держави із постіндустріальною економікою через піднесення тих галузей господарства, які є перспективними у сучасному світі. Політика повоєнної розбудови має бути спрямована на трансформаційні зміни національної економіки в усіх сферах, включаючи енергетику, промисловість, з акцентом на інноваційність, ресурсо-ефективність, екологічність, зміцнення ланцюгів доданої вартості. Багатоперспективним є відновлення практично зруйнованого металургійного сектору України з використанням технологій світового рівня, що дозволить виробляти «зелену» сталь за допомогою електроенергії та зеленого водню замість вугілля. Розвиток сектору відновлюваної енергетики має величезне значення з огляду на те, що Україна може швидко стати великим виробником і постачальником зеленої енергії на європейські енергетичні ринки, а також обладнання для сектору відновлюваних джерел енергії (ВДЕ).

Для відновлення економіки України нагальним постає питання розробки стратегії розвитку інноваційної сфери, яка повина перш за все покладатися на приватний сектор, який є основним «драйвером» постіндустріалізації і здатний використовувати всі переваги інформатизації економіки.

З посиленням ролі інтелектуального капіталу та людського чинника у формуванні постіндустріального суспільства необхідно збільшувати витрати на підготовку висококваліфікованої робочої сили, на навчання і освіту, постійне підвищення кваліфікації і перекваліфікацію працівників.

Отже, у наявних умовах держава повина інтенсифікувати процеси в напрямку розбудови постіндустріальної економіки, яка має базуватися на всебічній підтримці приватної ініціативи, дерегуляції та сприянні комерціалізації вітчизняної науки.

Бібліографічний список:

1. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting. New York : BasicBooks, 1973. 43 p.
2. Penty A. Post-Industrialism. L. : G. Allen and Unwin, 1922. 146 p.
3. Riesman D. Leisure and Work in Post-Industrial Society. *Mass Leisure* / eds. E. Larrabee, R. Meyersohn. Glencoe (111). 1958. P. 363–385.
4. Бочарова О.М. Сутність розбудови постіндустріальної економіки. *Вісник ТДУ*. 2008. № 8. С.316–320.
5. Черничко Т.В., Козик І.М. Концептуальні основи постіндустріального етапу розвитку економічної системи: теоретичні засади. *Економіка та суспільство*. 2021. № 26. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-16>

- Цемашко Ю.С. Особливості домінуючих постіндустріальних умов господарювання. *Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*. 2016. Вип.14. С. 584–587.
- Свидрук І.І. Концептуальні засади інфраструктурного забезпечення постіндустріальної економіки. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка*. 2017. № 2 (50). С. 46–50.
- Дергалюк Б.В. Індустріальні та постіндустріальні ознаки структурних трансформацій національних економічних систем. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ifrctr_2019_33_13
- Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. Київ : Логос, 2003. 631 с.
- Міхайліна Т.В., Ковальчук Л.В. Інформаційна культура як феномен інформаційного суспільства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3 С. 38–41.
- Головко Л.С., Бончук Т.В. Визначення пріоритетів економічної політики і розробка механізмів розвитку постіндустріальної економіки. *Економічні студії*. 2017. № 13 (1). С.17–21.
- Статистичний щорічник України за 2021 рік. Державна служба статистики України / За редакцією Вернера І.Є. Київ, 2022. 446 с. URL: <https://stat.gov.ua/sites/default/files/2023-06/ЩорічникУкраїни.pdf> (дата звернення: 21.08.2024).
- Писаренко Т.В., Кваша Т.К., Мусіна Л.А., Паладченко О.Ф., Молчанова І.В. Стан інноваційної діяльності та реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності за період 2012–2021 рр. URL: http://www.uinte.kiev.ua/sites/default/files/az_stan_innovatsionoi_diyalnostiyi_2012-2021.pdf (дата звернення: 22.08.2024).
- Писаренко Т.В., Куранда Т.К. та ін. Наукова та науково-технічна діяльність в Україні у 2022 році: науково-аналітична доповідь. Київ : УкрІНТЕІ, 2023. 94 с.
- Поліковська Ю. Кількість користувачів соцмереж в Україні за рік зменшилася на 10%. URL: <https://ms.detector.media/internet/post/34670/2024-04-15-kilkist-korystuvachiv-sotsmerezv-v-ukraini-za-rik-zmenshylasya-na-10>
- teoretychni zasady [Conceptual basics of postindustrial stage of economics system development: theoretic principles]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 26. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-16>
- Tsemashko Yu. S. (2016) Osoblyvosti dominuiuchykh postindustrialnykh umov hospodariuvannia [Features of dominant postindustrial economic conditions]. *Mykolaivskiy natsionalnyi universytet imeni V.O. Sukhomlynskoho*, vol. 14, pp. 584–587.
- Svydruk I. I. (2017) Kontseptualni zasady infrastruktornoho zabezpechennia postindustrialnoi ekonomiky [Conceptual principles of infrastructure provision of the post-industrial economy]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya Ekonomika*, no. 2(50), pp. 46–50.
- Derhaliuk B. V. (2019) Industrialni ta postindustrialni oznaky strukturnykh transformatsii natsionalnykh ekonomichnykh system. [Industrial and postindustrial signs in structural transformations of national economic systems]. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ifrctr_2019_33_13
- Chukhno A. A. (2003) Postindustrialna ekonomika: teoriia, praktyka ta yikh znachennia dlia Ukrainy. Kyiv: Lohos, 631 p. (in Ukrainian)
- Mikhailina T. V., Kovalchuk L. V. (2023) Informatsiina kultura yak fenomen informatsiinoho suspilstva [Information culture as a phenomenon of information society]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, no. 3, pp. 38–41.
- Holovko L. S., Bonchuk T. V. (2017) Vyznachennia priorytetiv ekonomichnoi polityky i rozrobka mekhanizmv rozvytku postindustrialnoi ekonomiky [Setting priorities of economic policy and mechanisms of development for post-industrial economy]. *Ekonomichni studii*, no. 13(1), pp. 17–21.
- Vernera I. Ie. (eds.) (2022) Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2021 rik / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Kyiv. 446 p. Available at: <https://stat.gov.ua/sites/default/files/2023-06/ShchorichnykUkrainy.pdf> (accessed August 21, 2024).
- Pysarenko T. V., Kvasha T. K., Musina L. A., Paladchenko O. F., Molchanova I. V. Stan innovatsiinoi diialnosti ta realizatsii priorytetnykh napriamiv innovatsiinoi diialnosti za period 2012–2021 rr. Available at: http://www.uinte.kiev.ua/sites/default/files/az_stan_innovatsionoi_diyalnostiyi_2012-2021.pdf (accessed August 22, 2024)
- Pysarenko T. V., Kuranda T. K. ta in. (2023) Naukova ta naukovo-tekhnichna diialnist v Ukraini u 2022 roku: naukovo-analitychna dopovid. Kyiv : UkrІNTEІ, 94 p.
- Polikovska Yu. (2024) Kilkist korystuvachiv sotsmerezv v Ukraini za rik zmenshylasia na 10%. Available at: <https://ms.detector.media/internet/post/34670/2024-04-15-kilkist-korystuvachiv-sotsmerezv-v-ukraini-za-rik-zmenshylasya-na-10>

References:

- Bell D. (1973) *The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*. New York: BasicBooks.
- Penty A. (1922) *Post-Industrialism*. L. : G. Allen and Unwin.
- Riesman D. (1958) *Leisure and Work in Post-Industrial Society*. *Mass Leisure* / eds. E. Larrabee, R. Meyersohn. Glencoe (111). P. 363–385.
- Bocharova O. M. (2008) *Sutnist rozbudovy postindustrialnoi ekonomiky*. [The essence of the development of the post-industrial economy]. *Visnyk TDU*, vol. 14, pp. 584–587.
- Chernychko T. V., Kozyk I. M. (2021) *Kontseptualni osnovy postindustrialnogo etapu rozvytku ekonomichnoi systemy*: